

Sygn. akt III CSKP 38/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 lutego 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Małgorzata Manowska (przewodniczący)

SSN Marcin Krajewski

SSN Joanna Misztal-Konecka (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa V. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w K.
przeciwko F. Spółce Akcyjnej w upadłości likwidacyjnej z siedzibą w K. i M. z
siedzibą w N.

o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 19 lutego 2021 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

od wyroku Sądu Okręgowego w K.

z dnia 27 kwietnia 2018 r., sygn. akt II Ca (...),

**uchyla zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego w K.
i poprzedzający go wyrok Sądu Rejonowego w K. z dnia 7
kwietnia 2017 r., znosi postępowanie w sprawie i przekazuje
sprawę Sądowi Rejonowemu w K. do ponownego rozpoznania,
pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach
postępowania apelacyjnego i kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

1. Wyrokiem z 7 kwietnia 2017 r. Sąd Rejonowy uzgodnił treść księgi wieczystej (...) prowadzonej przez Sąd Rejonowy w K. z rzeczywistym stanem prawnym w ten sposób, że z działu IV tej księgi wieczystej nakazał wykreślenie bliżej wskazanych hipotek umownych ustanowionych na rzecz M. z siedzibą w N. (USA), jak też uzgodnił treść księgi wieczystej (...) prowadzonej przez Sąd Rejonowy w K. z rzeczywistym stanem prawnym w ten sposób, że z działu IV tej księgi wieczystej, w zakresie udziału nr 16 wynoszącego 2/37 części przysługującego V. sp. z o.o. w K., nakazał wykreślenie bliżej wskazanych hipotek umownych ustanowionych na rzecz M. z siedzibą w N. (USA).

2. Wyrokiem z 27 kwietnia 2018 roku Sąd Okręgowy w K., po rozpoznaniu apelacji M. z siedzibą w N. od wyroku Sądu Rejonowego w K. z 6 kwietnia 2017 r., zmienił zaskarżony wyrok, oddalając powództwo i nie obciążając powódki obowiązkiem zwrotu kosztów procesu na rzecz pozwanych (pkt 1) oraz rozstrzygnął o kosztach postępowania odwoławczego (pkt 2).

3. Sąd Okręgowy podzielił ustalenia faktyczne Sądu Rejonowego i przyjął je za własne. Nie podzielił jednakże oceny prawnej przedstawionej przez Sąd Rejonowy, stwierdzając, że hipoteki umowne we wskazanych księgach wieczystych są wpisane prawidłowo.

4. Od wyroku Sądu Okręgowego skargę kasacyjną wywiodła powodowa spółka, zaskarżając go w całości. Skarżąca zarzuciła naruszenie art. 58 § 2 k.c., art. 365 § 1 k.p.c. w zw. z art. 366 k.p.c., art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c., jak też art. 102 k.p.c. Domagała się uchylenia zaskarżonego wyroku w całości oraz przekazania sprawy Sądowi II instancji do ponownego rozpoznania wraz z rozstrzygnięciem o kosztach procesu, ewentualnie uchylenia zaskarżonego wyroku w całości i oddalenia apelacji pozwanego wierzyciela hipotecznego.

5. W odpowiedzi na skargę kasacyjną M. domagała się jej oddalenia.

6. W ocenie Prokuratora Generalnego skarga kasacyjna w niniejszej sprawie powinna zostać uwzględniona.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

7. W postępowaniu kasacyjnym podstawą kasacyjną braną pod uwagę z urzędu jest nieważność postępowania przed sądem drugiej instancji (art. 398¹³ § 1 k.p.c.). Sąd Najwyższy bada nieważność postępowania z urzędu, w granicach zaskarżenia, niezależnie od tego, czy skarżący postawił odpowiedni zarzut w skardze, a jeżeli go postawił, czy został on przekonująco jurydycznie uzasadniony (wyrok Sądu Najwyższego z 10 maja 2010 r., III CKN 416/98, OSNC 2000/12/220). Bez znaczenia, w przypadku stwierdzenia nieważności postępowania, jest przy tym to, czy uchybienie to dotyczy strony, która wniosła skargę kasacyjną. Badanie tej kwestii następuje bez względu na to, której strony interesy zostały dotknięte w związku z nieważnością postępowania (wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2006 r., I PK 124/06, OSNP 2008/3-4/27; wyrok Sądu Najwyższego z 23 października 2012 r., II UK 79/12; wyrok Sądu Najwyższego z 3 lutego 2016 r., V CSK 208/15; postanowienie Sądu Najwyższego z 6 sierpnia 2020 r., III CSK 12/18; wyrok Sądu Najwyższego z 11 października 2019 r., V CSK 272/18; postanowienie Sądu Najwyższego z 30 września 2020 r., IV CSK 643/18).

8. Po pierwsze, należy zauważyć, że w toku postępowania przed sądem pierwszej instancji adw. J. K. przedłożył pełnomocnictwo do reprezentowania V. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w K. w sprawie przeciwko F. SA w upadłości likwidacyjnej oraz M. w N. o stwierdzenie nieważności czynności prawnej. Nie przedłożył natomiast pełnomocnictwa do reprezentowania powódki w sprawie o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym. Ani Sąd Rejonowy, ani Sąd Okręgowy nie podjęły działań mających na celu uzyskanie potwierdzenia umocowania adw. J. K. do działania w sprawie o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, ani uzyskania potwierdzenia czynności dokonanych w niniejszym postępowaniu. Dopiero w pełnomocnictwie z 4 września 2018 r. dołączonym do skargi kasacyjnej (k. 2028) adw. J. K. uzyskał pełnomocnictwo do reprezentacji powódki w sprawie o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono już, że postępowanie toczące się z udziałem w charakterze pełnomocników procesowych osób, które

wprawdzie mogły być pełnomocnikami, ale nie przedłożyły dokumentu pełnomocnictwa wykazującego umocowanie do występowania w imieniu strony i nie zostały wezwane do jego przedłożenia, a brak w postaci nienależytego umocowania nie został usunięty przed uprawomocnieniem się orzeczenia, jest dotknięte nieważnością w rozumieniu art. 379 pkt 2 k.p.c. (uchwały Sądu Najwyższego: z 30 marca 2006 r., III CZP 14/06, OSNC 2006/10/165; z 23 stycznia 2009 r., III CZP 118/08, OSNC 2009/6/76; postanowienie Sądu Najwyższego z 9 lipca 2009 r., III CZP 19/09, OSNC-ZD 2010/2/48; z 20 kwietnia 2012 r., III CZP 13/12). Przepis art. 379 pkt 2 K.p.c. nakazuje bowiem uznać za nieważne postępowanie, w którym występował nienależycie umocowany pełnomocnik, bez względu na sposób jego działania i konsekwencje wynikające z tego faktu dla strony. Bez znaczenia jest zatem, czy skutkiem udziału rzekomego pełnomocnika było pozbawienie strony możliwości obrony jej praw, czy działania tej osoby okazały się tak skuteczne, że doprowadziły do wydania korzystnego dla uczestnika postępowania orzeczenia (postanowienie Sądu Najwyższego z 2 sierpnia 2007 r., V CZ 72/07; postanowienie Sądu Najwyższego z 9 grudnia 2011 r., II UZP 7/11).

W rozpoznawanej sprawie brak należytego umocowania pełnomocnika powoda mógł być usunięty potwierdzeniem przez powoda dokonanych przez pełnomocnika czynności, jednak nie został w tym celu wyznaczony przez Sąd odpowiedni termin, a wadliwość ta nie może być konwalidowana na etapie postępowania kasacyjnego (uchwały Sądu Najwyższego z 8 lipca 2008 r., III CZP 154/07, OSNC 2008/12/133; z 23 stycznia 2009 r., III CZP 118/08, OSNC 2009/6/76; wyroki Sądu Najwyższego: z 6 kwietnia 2011 r., II UK 316/10; z 4 marca 2016 r., I CSK 218/15).

9. Po drugie, należy zwrócić uwagę, że pozew w niniejszej sprawie został skierowany m.in. przeciwko Firmie Inwestycyjnej L. Spółce Akcyjnej w upadłości likwidacyjnej z siedzibą w K.. Nie odnosząc się do problemu zasadności skierowania powództwa przeciwko upadłemu, nie można pominąć, że nie zachodzi tożsamość upadłego i syndyka masy upadłości. Tymczasem w toku niniejszego postępowania początkowo kierowano korespondencję do upadłego, jednakże od 28 sierpnia 2015 r. wszelką korespondencję kierowano nie do pozwanego upadłego

lecz do syndyka. W konsekwencji m.in. zawiadomienia o terminach rozpraw bezpośrednio poprzedzających wydanie wyroku przez sąd I instancji oraz przez sąd II instancji nie zostały skierowane do pozwanego, co pozbawiło go możliwości obrony swoich praw.

Zgodnie z art. 214 § 1 k.p.c. rozprawa ulega odroczeniu, jeżeli sąd stwierdzi nieprawidłowość w doręczeniu wezwania. Równocześnie, stosownie do art. 149 § 2 k.p.c. o posiedzeniach jawnych zawiadamia się strony i osoby zainteresowane przez wezwanie lub ogłoszenie podczas posiedzenia. Stronie nieobecnej na posiedzeniu jawnym należy zawsze doręczyć wezwanie na następne posiedzenie.

Odnosząc te regulacje do okoliczności sprawy, należy stwierdzić, że sytuacja, do której doszło przed Sądem Rejonowym i przed Sądem Okręgowym, nie uzasadniała zamknięcia rozprawy i wydania wyroku.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalony jest pogląd, że przewidziane w art. 379 pkt 5 k.p.c. pozbawienie strony możliwości obrony jej praw polega na tym, że strona na skutek wadliwości działań procesowych sądu lub strony przeciwnej nie brała udziału w całym postępowaniu lub jego znacznej części, jeżeli skutki tych wadliwości nie mogły być usunięte na następnych rozprawach przed wydaniem wyroku w danej instancji. Ocena zaistnienia takiej sytuacji procesowej dokonywana być powinna w kontekście okoliczności konkretnej sprawy. Chodzi jednak tylko o wypadki rzeczywistego pozbawienia możliwości obrony, którego skutkiem było niedziałanie strony w postępowaniu. O pozbawieniu strony możliwości obrony swych praw przesądza kumulatywne wystąpienie trzech okoliczności: naruszenia przez sąd przepisów procesowych będących źródłem uprawnień strony, wpływu tego uchybienia na wyłączenie możliwości działania strony w postępowaniu oraz niemożność obrony swych praw w postępowaniu w następstwie wystąpienia obu uprzednio wymienionych okoliczności. Nie dochodzi do nieważności postępowania, gdy mimo naruszenia przez sąd przepisów postępowania strona podjęła czynności w procesie (tak np. Sąd Najwyższy w wyrokach z 15 października 2015 r., II CSK 690/14; z 1 marca 2017 r., IV CSK 350/16).

Postępowanie apelacyjne ma charakter postępowania merytorycznego, w którym rozpoznaniu podlega sprawa, a nie jedynie środek odwoławczy;

równocześnie na rozprawie apelacyjnej strony mogą przedstawiać nowe fakty lub dowody oraz prezentować nowe zarzuty. Odbycie posiedzenia apelacyjnego w nieobecności pozwanego, który nie został o jego terminie powiadomiony, niezależnie od naruszenia art. 214 § 1 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c., pozbawiło *in casu* pozwanego upadłego możliwości obrony jego praw w postępowaniu apelacyjnym (art. 379 pkt 5 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.; zob. wyroki Sądu Najwyższego z 10 lipca 1974 r., II CR 331/74, OSNC 1975/5/84; z 15 stycznia 1999 r., II CKN 139/98; z 25 listopada 2015 r., II CSK 617/14; z 8 grudnia 2016 r., II PK 260/15; z 10 maja 2000 r., III CKN 416/98, OSNC 2000/12/220; z 20 lutego 2020 r., I PK 249/18; postanowienie Sądu Najwyższego z 18 lipca 2019 r., III CZ 17/19).

10. Stwierdzenie nieważności postępowania prowadziło do konieczności uchylecia zaskarżonego wyroku i poprzedzającego go wyroku sądu I instancji, zniesienia postępowania w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazania sprawy Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania, czyniąc zbędną ocenę zarzutów kasacyjnych. Stwierdzenie nieważności postępowania jest bowiem niezależne od wpływu tej wady na wynik sprawy, ponieważ wada ta niweczy walor prawny dotychczasowego postępowania. Sprawia to, że Sąd Najwyższy nie może w ogóle przystępować do merytorycznej kontroli kasacyjnej zakwestionowanego orzeczenia, gdyż w takiej sytuacji wyłączona jest potrzeba, a nawet możliwość, wykazywania związku przyczynowego między nieważnością postępowania a wynikiem sprawy. W razie stwierdzenia nieważności postępowania przed sądem drugiej instancji, Sąd Najwyższy zobowiązany jest więc uchylić zaskarżone orzeczenie, znieść postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością oraz przekazać sprawę do ponownego rozpoznania. Nieważność postępowania musi być bowiem uwzględniana niezależnie od tego, czy i jaki wpływ wywarła ona na konkretny wynik rozstrzygnięcia.

11. Z przytoczonych względów zaskarżony wyrok wraz z poprzedzającym go wyrokiem Sądu Rejonowego należało uchylić, znosząc postępowanie przed Sądami obu instancji (skutki nieważności postępowania rozciągają się bowiem na cały tok postępowania) i przekazać sprawę Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania

apelacyjnego i kasacyjnego (art. 398¹⁵ § 1 w związku z art. 386 § 2 i 398²¹ k.p.c. oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c.).

jw